

БІБЛІОТЕКА

ГОВ. ІМ. ШЕВЧЕНКА
у Львові.

46727/13

Львів. Бібліотека
АН. УРСР

БІБЛІОТЕКА
НАУКОВОГО ТОВАРИСТВА
імені
ШЕВЧЕНКА
У ЛЬВОВІ.

Ч. _____

~~46727/13~~

[Handwritten signature]

06 10

~~Зрештеш~~

~~00127/13.~~

УКРАЇНЦІ НА ЧУЖИНІ.

Др. ОСИП НАВАРУК

Львів. Бібліотека
АН. УРСР

УКРАЇНСЬКА САЛТАНКА
РОКСОЛЯНА

ВИДАВНИЦЯ „СТРІЛЬЦЯ“
ОРГАНУ ГАЛИЦЬКОЇ АРМІЇ
КАМІНЕЦЬ

1919
Жовт. 1949
N 74 Т. 2
УРСР

До дому не видасть ся
62/12

T3(57y/42

Роксоляна, улюблена жінка десятого й найбільшого султана Турків-Османів, родом Українка з Галичини, дочка православного священика Лісовського. Коло року 1520 в часі одного нападу Татар попала вона під Рогатином в їх руки молоденькою дівчиною. Вони пішки пігнали її Чорним Шляхом до Криму разом з иншими полоненими. Там продали її турецьким купцям, які морем привезли її до Царгорода й тут продали вдруге, до султанського гарему як служницю. В Царгороді щойно вступив на престол молодий Сулейман, десятий

з ряду султан Османів. Після старого невіря турецького народу його десятий володав мав принести йому найбільшу могутність. І дійсно — Сулейман визначався незвичайним розумом, хоробрістю і витрезалістю, мав великий інтерес до літератури (кращим поетам і письменникам невизначував високі, достойні платні) й упорядковував турецьке законодавство. За нього найвище піднісся завойовницький розмах Османів (імя „Турки“ для них обидливе подібно як для Українців „малороси“). Вони під Сулейманом здобули на заході Угорщину й доходили аж до р. Ізонцо (Соча) в Італії а на Сході напірали на Персію. Розуміється, віра Османів в те, що їх десятий султан мусить бути найбільший, багато помогла Сулейманови в його життя. Однак не він був (нісля всіх свідень а між ними

й чужих) дійсно енергійним володарем, який особисто не лякався ніякої праці ні небезпеки. М. и. характеризує його такий поступок; Незадовго по його вступленні на престол збунтовались в столиці яничарські війська, котрі так трясли судтанам, як колись у старім Римі преторіани цезарами. На вістку про бунт молодий султан з одним ад'ютантом поїхав до найбільшої казарми яничарів й увійшов до середини. Збунтовані яничари прийняли його криком і замірялися на нього натягненими луками та мечами. Сучейман не втратив притомності і заявив що хоче бачити провідників бунту. Зухвало виступили наперед три провідники бунту й хотіли пославати йому різні домагання, як звичайно робили з судтанам. Одначе Сучейман скорими ударами меча побив усіх трьох. Це,

що він відважився на таке діло, оточений з усіх боків, — так заїмпонувало збунтованим яничарам, що вони зараз притихли й просили прощення. Розуміється, і в тім випадку мусіло зробити своє єtare народнє повіря про падзвичайність десятого з ряду султана.

В часі, коли українська бранка дісталася як служниця до його гарему, молодий султан був уже жонатий з Босфораною, Грузинкою великої краси, і мав від неї сина. Якраз при ній була невільницею молода Лісовська. Раз виходячи з кімнат своєї першої жінки, султан запримітив її служницю. Недовго тривало, а вона стала другою жінкою султана, а в рік опісля привела йому на світ сина Селіма. Тепер її становище стало міцніше. Вона бере участь в походах свого чоловіка, а згодом в її руки дістається

закордонна політика. Коли я заняв ся студіями над цією інтересною Українкою й просив знайомих щоб помогли мені в вишукуванні жерел, оден з моїх товаришів вишукав мені випечатані й оповіщені французькі листи Роксоляни, до польського короля, в яких вона підписується за свого мужа. Опісля удалося мені вишукати в звіті венецьких послів до свого уряду коротку зовнішню характеристику цієї преінтересної салтанки. Пишуть, що вона „не так гарна, як дуже приємна“. Турецькі жерела називають її „Ель Хуррім“ (Радісна, Весела). Після всякої правдоподібности цією прикметою (і, розуміється, умом.) завоювала вона серце Сулеймана. А зробила це так основно що вимоглана нім, відомім зі справедливости володареві — убиття його первородного сина від першої

жінки, щоби в той спосіб дістався на престол її син Селім. Гарем султана-запустів. Він жив тільки з нею, як Євросець. На світ прийшов другий син, онісля дочки.

Та дивний поаядянци за довго було ждати на смерть чоловіка, котрий так її любив. Над нею немів уносився дух італійського Чінквеченга. Вона деконче хотіла побачити одного зі своїх синів на султанськім престолі. Діставши в свої руки управу султанської скарбниці, зорганізувала без відома синів а при допомозі одного зі своїх зятів, якого зробила великим везиром, — палацову революцію проти свого мужа. Та Сулейман відкрив її в час і справив страшиу різню в палацу, причім не пощадив і свого зятя. Одна тільки особа вийшла без кари з тої афери, а саме — головна кинувниця. Чи потрафить до-

на укриги перед чоловіком докази своєї вини (вона знаменито фальшувала документи, як гребя їй було пхнути до війни Туреччину проти Персії), чи муж з падмірної любови вибачив їй і це — не міг я вислідити на основі жерел, якими розпоряджав. Але від того часу зайшла якась внутрішня зміна в її душі: вона починає більше віддаватися культурним і гуманітарним ділам і не щадить султанської скарбниці на те. Передовсім вибудувала в Ц ргороді ряд найкращих османських будівель, між ними велику школу з бібліотекою та дуже коштовне заведення „для найбільш нещасливих людей“ (божевільних) і заосмотрила їх у відповідні фонди. На невольничій торговині в місці, де провали її як невольницю в султанський гарем, вибудувала малу, але незвичайно гарну святиню-мошею, де казав

себе похоронити по смерті. Можливо, що цей внутрішній зворот великої цариці Османів до побожних діл наступив під впливом родинного нещастя. Бо з синів своїх не мала потіхи. Первородний Селім, який опісля вступив на престол, був дуже слаbih здібностей (в історії Туреччини відомий він опісля під прозвищем „Селім II Пияниця“). Зате другий з ряду син цілковито вдався в батька: був енергійний, робучий і розумний. Матір вимогла на чоловіці, що він іще за свого життя відступив йому в управу всі азійські землі як своєму намісникови (Селім був при батькові як намісник європейських частин Туреччини). Розуміється, енергійний син Роксоляни не міг погодитися з думкою, що султаном стане його брат, крайня нездара і — підняв велике новстання проти батька. Одначе

старий султан резбив його війська. Побитий син утік до Персії. Завзятий Сулейман тільки своїй улюбленій жінці вибачав усе. Супроти всіх інших був невмолимий: він станув на становищі легальности наслідства на престолі, а знаючи, що другий його син не такий, щоб по його смерті це підняв знов повстання, — зажадав від перського шаха видачі свого сина. Коли перський шах відмовив, — Сулейман вислав своєму синові вирок смерти, а вслід затим скритоубийників, як заштілетували його в ночі, в однім з перських замків, оставивши на тілі убитого копію султанського вироку...

Ці події так потрясли матір, що вона з горя померла ще в розмірно молодім віці — коло 45 року життя. Її похоронено з великою поче-

стю на невольничій торгівні в святині, яку побудувала.

З дальших потомків Роксоляни інтересний внук, що визначався страшною безоглядністю й любив розкіш. Теперішній рід османських салтанів походить від Роксоляни.

Річ вельми характеристична, що за весь час панування Сулеймана-Завойовника турецька навала ні разу не зверталася на українські землі. Чи було це діло тої Галичанки на престолі Падишахів, годі збагнути — бодай на основі відомих мені творів і записок.

В „Українському Національнім Музеї“ у Львові (фундованім митрополитом А. гр. Шептицьким) є чудовий портрет Роксоляни італійської роботи: голова в білій турецькій турбані, лице ганне і дуже спокійне та приємне, очі на пів спущені в них так дискретно, не-

мовби салтанка щойно скінчила оповідати комусь якусь велику і таємну мрію. Краска личка матово біла. Літ коло 28—30.

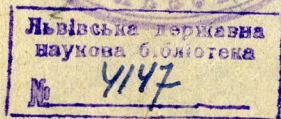
Крім того бачив я ще оден її портрет у старшій віці, зі змарнілим, зажуреним личком, в багатім, великими перлами висадженім одязі, у великій діадемі з перел. Цей портрет — відбитка з якогось старого деревориту німецької роботи.

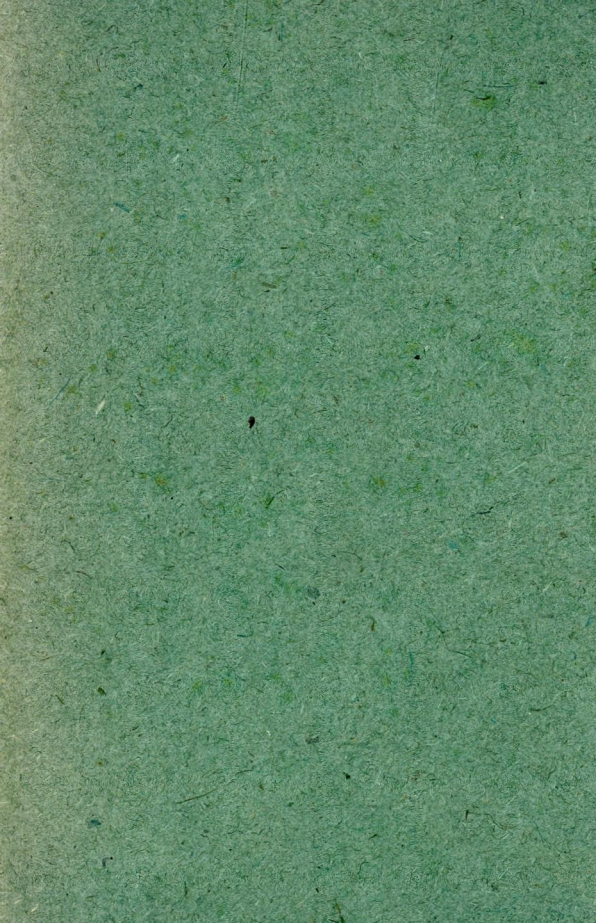
Хоч годі собі й виміряти кращого матеріалу до української історичної повісти — в нашій літературі преінтересна постать української салтанки майже невикористана (є тільки одна опера „Роксолана“, одна поема про неї й ще кілька дрібничок). Для того взявсь на скінчення двох своїх історичних повістей („Князь Ярослав с момисл“ і „Проти орд Джингіс-Она“) до писання більшої історич.

✕

ної повісти про Роксоляну. З різних історій Туреччини, з німецьких і польських видань, назбирав я досить батато історичних матеріалів до неї. Але все таки багато мені ще неясного так що до діяльності Роксоляни як що до її оточення. Оден з польських бібліотекарів у Львові звернув мені увагу на це, що в бібліотеці одного з італійських університетів (мабуть у Флоренції) знаходиться одинокий відомий примірник латинської книжки про Роксоляну п. з. „*Roxelana, Uxor Solimani*“. Не маючи змоги поїхати в Італію для перечитання цієї книги, прохаю отсею дорогою тих Українців, що їздять по Італії, щоб переслали мені інтересніші виписки з цієї книжки (адреса: при Галицькім Уряді). Прошу також ВП членів нашого посольства в Царгороді о ласкаву присилку фотографій бу-

дівель Вокеоляни, особливож свя-
тині, в якій вона похоронена. Пе-
ред одержанням цих матерялів не
хотівби я випустити в світ книжки,
яка при відповіднім обрацюванні
моглаб стати пожиточною лекту-
рою для українського жіноцтва. Бо
героїня цієї книги дійсно рідкий
приклад і взірець того, як навіть
серед найтяжших обставин не тре-
ба тратити надії і — доброго гу-
мору („Ель Хуррім“!). Тип „вічно
сумної Українки“ повинен уже ще-
знути з життя й літератури. Бо він
затроює життя.

0,45 (1986)
р
л
4147

БІБЛІОТЕКА

ГОВ. ІМ. ШЕВЧЕНКА
у Львові.

416727/13

(65r.)

Львів. Бібліотека
Ан. УРСР